

Др Самир Аличић*

ПРОЦЕНА ШТЕТЕ ПО АКВИЛИЈАНСКОЈ ТУЖБИ У СЛУЧАЈУ УНИШТЕЊА ПРЕДМЕТА ОБЛИГАЦИОНОГ ОДНОСА

У раду се истражују случајеви у којима околност да је уништена или оштећена ствар била предмет облигационог односа утиче на процену штете у поступку по тужби из Аквилијевог закона (actio legis Aquiliae), односно тужби због противправно нанете штете (actio damni iniuriae) у римском класичном праву. Након увода, у коме су дефинисани циљеви рада, дата је анализа случајева који се појављују у класичним изворима: уништење ствари обећане под уговорном казном, уништење предмета ноксалне одговорности, и уништење мање вредне престајације у алтернативној облигацији.

Кључне речи: *Римско право. Облигације. Одитетно право. Аквилијев за кон. Уговорна казна. Алтернативне облигације. Ноксална одговорност.*

1. УВОД

Циљ овог истраживања је да понуди одговор на следеће питање: у којим случајевима околност да је уништена ствар била предмет облигационог односа утиче на процену штете по аквилијанској тужби, и на који начин?¹ Оставићемо, дакле, по страни друге проблеме

* Аутор је доцент Правног департмана Државног универзитета у Новом Пазару и Правног факултета Универзитета у Источном Сарајеву, samiralicic1@gmail.com.

¹ Вануговорна одговорност за штету у римском и савременом праву углавном се, као што је општепознато, развила на основу Аквилијевог закона, једног плебисцита донетог највероватније 286. или 287. године п. н. е. Путем тужбе за противправну штету (actio damni iniuriae), у изворима алтернативно означене и као тужба из Аквилијевог закона (actio legis Aquiliae), власник оштећене или уништене ствари захтева од учиниоца деликта највишу вредност коју је оштећена или уништена ствар имала у току годину дана (у случају убиства робова или стоке) или у току триде

који се могу јавити у случају уништења предмета престације, попут активне легитимације за подношење аквилијанске тужбе, који су сами по себи занимљиви, али нису од значаја за решење наведеног питања.²

Пре него што се позабавимо конкретним случајевима које су класични правници разматрали, треба истаћи да они приликом процене штете у аквилијанском спору нису узимали у обзир сваки имовински губитак настао услед уништења незаменљивог предмета облигације, као што показује следећи фрагмент:

D.9.2.33pr ПАУЛ, из друге књиге о Плаутију: *Ако си убио мог роба, сматрам да не треба да постоји афективна процена, на при-*

сет дана који су претходили деликту (у случају уништења или оштећења осталих ствари): D.9.2.2pr GAIUS libro septimo ad edictum provinciale *Lege Aquilia capite primo cavetur: 'ut qui servum servamve alienum alienamve quadrupedem vel pecudem iniuria occiderit, quanti id in eo anno plurimi fuit, tantum aes dare domino damnas esto'* (ГАЈ, из седме књиге о провинцијском едикту: У првом поглављу Аквилијевог закона предвиђено је: *ако неко туђег роба или туђу робинју, четвороножну животињу или марвинче, противправно убије, колико је то у оној години највише вредело, толико новца нека буде осуђен да да господару.*); D.9.2.27.5 ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum *Tertio autem capite ait eadem lex Aquilia: 'Ceterarum rerum praeter hominem et pecudem occisos si quis alteri damnum faxit, quod usserit fregerit ruperit iniuria, quanti ea res erit in diebus triginta proximis, tantum aes domino dare damnas esto.'* (D.9.2.27.5 УЛПИЈАН, из осамнаесте књиге о едикту: У трећем, пак, поглављу Аквилијев за кон исто тако каже: *Ако би неко учинио штету другоме путем осталих ствари, изузимајући убијене робове и стоку, за оно што би противправно спалио, сломио или уништио, колико та ствар буде вредела у протеклих тридесет дана, толико новца нека буде осуђен да да господару.*). Класични правници процену штете врше водећи рачуна о укупном имовинском интересу оштећеног лица (*quod interest, utilitas*). То значи да се при процени штете израчунава не само вредност уништене или оштећене ствари (*quanti ea res erit*), него и други губици које је оштећени претрпео, како ствар на штета, тако и изгубљена добит (*quod aut consequi potuimus aut erogare cogimur*

D.9.2.33pr). Између осталог, то подразумева и вредност изгубљеног сувласничког удела (D.9.2.19; D.9.2.20), стварног права (попут плодуживања и употребе D.4.3.7.4; D.9.2.12; D.9.2.11.10; D.43.24.13pr) или савесне државине (D.9.2.17) коју је неко имао на туђој ствари. Такође, подразумева и штету насталу услед смањења вредности других ствари (на пример, у случају убиства једног од коња из четворопрега D.9.2.22.1; G.3.212; I.4.3.10), изгубљену зараду и трошкове лечења (у случају повреде слободног човека D.9.2.5.3; D.9.2.7pr; D.9.2.13pr; D.19.2.13.4; PSI.14.1449), губитак наслеђа или легата или немогућност наплате облигационог потраживања (због убиства роба наследника D.9.2.23pr; D.9.2.23.1; D.9.2.51; D.9.2.36.1; убиства роба чије је ослобођење услов за наслеђе D.9.2.23.2; уништења доказа о постојању облигације или таблица тестаментa D.2.13.10.3; D.9.2.40.42; D.47.2.32.1; убиства роба саучесника у проневери пре него што је испитан D.9.2.23.4; уништења предмета залогa D.9.2.30.1; D.20.1.27), као и вредност изгубљеног плода повређене робине или домаће животиње (D.9.2.27.22; D.9.2.39).

² Вид. С. Аличић, „Легитимација за подизање аквилијанске тужбе у случају уништења предмета облигационог односа“, *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду* 2/2011, 359-381.

мер ако неко убије твог ванбрачног сина, којег би ти желео и по високој цени, већ колико је вредео за свакога. Секст, као и Педије, каже да се цена не изводи из страсти или користи појединаца, већ генерално; и тако се за оног који поседује ванбрачног сина не сматра да је због тога богатији, иако би га он откупио и по највишој цени ако би припадао другоме, нити ће се сматрати да онај који је поседовао туђег сина има толико за колико га је могао продати оцу. Наиме, по Аквилејевом закону захтевамо штету; и кажемо да смо изгубили или оно што смо могли да стекнемо, или оно што смо били присиљени да исплатимо.³

Овај текст саопштава не само да се приликом процене не узима у обзир афективна вредност ствари, већ и да се не узима у обзир ни шпекулативна цена која би се због афективног односа трећег лица могла постићи у купопродаји.⁴ Наиме, лице које поседује туђег сина неће у случају његовог убиства добити у аквилејанском спору

³ D.9.2.33pr PAULUS libro secundo ad Plautium *Si servum meum occidisti, non affectiones aestimandas esse puto, veluti si filium tuum naturalem quis occiderit quem tu magno emptum velles, sed quanti omnibus valeret. Sextus quoque Peditius ait pretia rerum non ex affectione nec utilitate singulorum, sed communiter fungi: itaque eum, qui filium naturalem possidet, non eo locupletiores esse, quod eum plurimo, si alius possideret, redempturus fuit, nec illum, qui filium alienum possideat, tantum habere, quanti eum patri vendere posset. in lege enim Aquilia damnum consequimur: et amisisse dicemur, quod aut consequi potuimus aut erogare cogimur.* Иначе, и у другим својим текстовима Паул процењује штету полазећи од тржишне, а не афективне вредности ствари, што говори у прилог аутентичности наведеног текста. Тако, у једном тексту који се односи на процену вредности легата (D.35.2.63pr) он каже: *Вредност ствари се не утврђује на основу користи појединаца, већ уопште. Нити је, наиме, онај који поседује ванбрачног сина за толико богатији, за колико би био спреман да га откупи ако би га други поседовао. Али ни онај, који поседује туђег сина, нема толико за колико би га могао продати оцу, нити треба очекивати да ће га продати, већ се процењује колико вреди у садашњости, не као нечији син, него као човек...* (*Pretia rerum non ex affectu nec utilitate singulorum, sed communiter funguntur. nec enim qui filium naturalem possidet tanto locupletior est, quod eum, si alius possideret, plurimo redempturus fuisset. sed nec ille, qui filium alienum possidet, tantum habet, quanti eum patri vendere potest, nec expectandum est, dum vendat, sed in praesentia, non qua filius alicuius, sed qua homo aestimatur...*) Сличне ставове имао је и Улпијан, који у једном тексту који се односи на службености установљене на робовима (D.7.7.6.2) каже: *Затим, неће се вршити процена (вредности роба) на основу задовољства или страсти, на пример ако му је господар привржен или га користи за своје задовољство. (Item voluptatis vel affectionis aestimatio non habebitur, veluti si dilexerit eum dominus aut in deliciis habuerit).*

⁴ Де Робертис (*de Robertis*) примећује да остаје отворена могућност да претор за афективну штету додели тужбу *in factum ex lege Aquilia* (D.9.2.33.1), F. M. de Robertis, *Damnum iniuria datum Trattazione sulla responsabilità extracontrattuale nel diritto romano con particolare riguardo alla lex Aquilia de damno*, Bari 2000, 124. Ипак, ниједан извор не саопштава да је претор ову могућност искористио. Паулова опаска у тексту D.9.2.33.1 на коју се Де Робертис позива, према којој се за штете за које се не даје директна аквилејанска тужба даје преторска тужба на основу чињеничног стања, вероватно се не односи на претходни параграф D.9.2.33pr у коме је расправљано о афективној вредности ствари. Пре ће бити да је у питању

ништа више од тржишне вредности коју би роб имао за било кога (*quanti omnibus valeret*), макар његов отац био спреман да га откупи по високој цени. Дакле, околност да нека ствар представља предмет облигационог односа сама по себи нема значаја за процену штете по аквилијанској тужби.⁵ Ипак, постоје случајеви у којима ова околност може да утиче на процену аквилијанске штете, које ћемо анализирати у даљем тексту.

2. УНИШТЕЊЕ СТВАРИ ОБЕЋАНЕ ПОД УГОВОРНОМ КАЗНОМ

D.9.2.22pr ПАУЛ, из двадесет друге књиге о едикту: *Stoga, ако си убио роба за кога је под (уговорном) казном обећано да ће бити предат, имовински интерес се узима у обзир у овој тужби.*⁶

Ако неко убије роба којег је дужник обећао под уговорном казном, дужник више не може да изврши основну обавезу, и поверилац може од њега да наплати уговорну казну.⁷ Штета коју је дужник

констатација генералног карактера, или да се односила на део текста који је следно, а који у Дигестама није сачуван.

⁵ Иначе, поред шпекулативне добити, у римском праву у процену аквилијанске штете не улази ни неизвесна добит, за коју није сигурно да би била остварена. Тако, у случају да се рибари својим бродом заплету у рибарске мреже другог брода и исеку их да би ослободили свој брод, одговараће само за штету која је на нета на мрежама, али не и за губитак рибе која је могла бити уловљена, будући да се овде ради о добити за коју није јасно да ли би, и у којој мери, била остварена (D.9.2.29.3).

⁶ D.9.2.22pr PAULUS libro vicensimo secundo ad edictum *Proinde si servum occidisti, quem sub poena tradendum promisi, utilitas venit in hoc iudicium.* Герке (*Gerke*) сматра овај текст за интерполисан, као и бројне друге текстове који говоре о при мени сличних принципа код других тужби, и који, према томе, указују на класично порекло овог текста (D.19.1.21.3; D.47.2.68.1; D.12.3.3; D.45.1.118.2; D.13.4.2.8), Т. J. Gerke, „Geschichtliche Entwicklung der Bemessung der Ansprüche der 'lex Aquilia' (Mit einem vergleichenden Ausblick auf die geschichtliche Entwicklung der Ansprüche aus Furtum)“, *Studia et documenta historiae et iuris (SDHI)* 23/1957, 86 88. Иако је и од других старијих аутора овај параграф нападан као интерполисан, данас је углавном прихваћен као аутентичан, вид. I. Reichard, *Stipulation und Custodihftung*, *Zeitschrift der Savigny Stiftung für Rechtsgeschichte* 107/1990, 76 77. Геркеова критика је тенденциозна, јер је последица његовог настојања да докаже своју теорију према којој је начело процене штете на *id quod interest* уведено од стране Јустинијанових правника, који су интерполисали класичне текстове. Иако је утицала на неке не мање ауторе попут Прингсхајма, F. Pringsheim, *Die Verletzung Freier und die „lex Aquilia“*, *SDHI* 28/1962, 1 3, и Белова, R. H. Below, *Die Haftung für lucrum cessans im römischen Recht*, München 1964, 7 45, ова теорија, заснована скоро искључиво на пристрасној интерполационистичкој критици више десетина текстова, данас у романистици више нема присталица.

⁷ Треба приметити да се у овом случају ради о убиству роба, дакле, о уништењу незаменљиве ствари, што повлачи немогућност извршења обавезе из

претрпео због тога је већа од вредности самог роба. Зато Паул каже да ће се у спору по аквилијанској тужби водити рачуна о интересу (*utilitas*) оштећеног.

Он не прецизира како ће се извршити процена штете. Нема сумње да *utilitas* овде означава имовински интерес, јер се у даљем тексту Улпијановог фрагмента (D.9.2.22.1) говори о процени аквилијанске штете на *id quod interest* у случају смањења вредности других ствари, нпр. убиства једног коња из четворопрега. Међутим, *utilitas* није прецизније дефинисана, те, како правилно примећују Рајхард (*Reichard*) и Фон Либтов (*Von Lübtow*), није јасно да ли се процењује и вредност роба и уговорне казне, или само уговорне казне?⁸ Како ћемо видети у даљем тексту, аналогија са другим изворима говори у прилог другог решења.⁹

Међутим, разлог зашто Паулово решење можемо сматрати интригантним је што указује да дужник мора да исплати уговорну казну иако није крив због неизвршења основне престације, него је она последица радње трећег лица. То указује да се ради о објективној одговорности.¹⁰

Извори не пружају јединствен одговор на питање, да ли је одговорност дужника у случају када је установљена уговорна казна у римском праву била објективна, или се износ казне могао наплатити само ако је дужник био крив због неизвршења основне обавезе? У романистици је настало више теорија које настоје да реше овај проблем. Док неки сматрају да је одговорност била објективна, други мисле да дужник није био обавезан да плати уговорну казну када је неизвршење последица околности које нису у моћи дужника, тј. случаја или више силе, концепт који се у изворима изражава обично речима *si per debitorem non stetit*, и који није потпуно идентичан са концептом кривице (*culpa*).¹¹

Изгледа најприхватљивије мишљење по коме је развој у класичном периоду постепено текао од објективне ка субјективној одговорности дужника.¹² Најстарије помињање субјективне одговорности налазимо код Сабина:

основног облигационог односа. Да је уништена заменљива ствар, на пример жито, вино или уље, ствари не би тако стајале, јер оштећени може да прибави исту количину ствари исте врсте и квалитета и да изврши престацију. Извесно је да би се у том случају у аквилијанском спору процењивала само вредност уништене ствари.

⁸ I. Reichard, 76 77; U. von Lübtow, *Untersuchungen zur lex Aquilia de damno iniuria dato*, Berlin 1971, 127.

⁹ Тако и U. von Lübtow, *Ibid.*

¹⁰ I. Reichard, 72 78.

¹¹ R. Zimmermann, *The Law of Obligations Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Oxford 1996, 105 106,

¹² R. Zimmermann, *Ibid.*

D.45.1.115.2 ПАПЕНИЈАН, из друге књиге питања: *Затим ако овако стипулише: „Ако не даш Памфила, да ли се обавезујеш да ћеш дати сто?“ Пегаз одговара да стипулацију не треба извршити пре него што постане немогуће да да Памфила. Сабин, пак, процењује на основу изреке саговорача, да након што буде у могућности да преда роба, може бити тужен, и само тада се не може тужити на основу стипулације, када промисор није крив што роб није предат...*¹³

Касније, овај став је промовисан од стране следбеника његове школе (нпр. Јулијана и Африканца – D.44.7.23). Прокулеанци су се испочетка држали принципа објективне одговорности (нпр. Лабео у D.22.2.9), да би касније, бар од Целзовог доба (D.4.8.23.3) почели да се приклањају мишљењу Сабинијанаца, које је на крају постало доминантно. Следбеници обе школе су искључивали одговорност ако је неиспуњење дужникове обавезе последица радње повериоца (D.22.2.8; D.4.8.40).

Режим субјективне одговорности није важио код процесне гаранције да ће се странка поново појавити на суду (*cautio vadimonium sisti*), где је постојала објективна одговорност, која је могла да се искључи само у случају више силе попут природне непогоде или болести (D.2.11.2.3-8). Исто је у случају да је спречен од стране друге странке да се појави на суду. У случају да је неко спречен од стране трећег лица, он је обавезан да плати процесну гаранцију, али ће моћи да се обештети од трећег лица:

D.2.10.1.3 УЛПИЈАН, из седме књиге о едикту: *Ако се тужени не појави кривицом тужиоца, тужени неће против њега имати тужбу на основу овог едикта, јер му је довољан приговор, ако на основу стипулације буде захтевао казну због непојављивања на суду. Али другачије је ако је ако је спречен од стране трећег лица; јер против њега може да подигне тужбу.*¹⁴

Решење у овом тексту у складу је са наведеним решењем у случају уништења ствари обећане под уговорном казном (D.9.2.22pr): дужник мора да плати уговорну казну, али ће имати право регреса према лицу које је ствар уништило.

¹³ D.45.1.115.2 PAPIANUS libro secundo quaestionum *Item si quis ita stipuletur: 'si Pamphilum non dederis, centum dari spondes?' Pegasus respondit non ante committi stipulationem, quam desisset posse Pamphilus dari. Sabinus autem existimabat ex sententia contrahentium, postquam homo potuit dari, confestim agendum et tamdiu ex stipulatione non posse agi, quamdiu per promissorem non stetit, quo minus hominem daret...*

¹⁴ D.2.10.1.3 ULPIANUS libro septimo ad edictum *Si reus dolo actoris non steterit, non habebit reus adversus eum actionem ex hoc edicto, cum contentus esse possit exceptione, si ex stipulatu conveniatur de poena, quod ad iudicium non venerit. aliter atque si ab alio sit impeditus: nam actionem propositam adversus eum exercebit.*

Ово решење другачије је од оног које предвиђа савремено право, по коме дужник у случају немогућности извршења уговорне казне која није последица његове кривице не одговара, сем ако странке нису изричито уговориле објективну одговорност.¹⁵ То је у нашем Закону о облигационим односима и изричито прописано у чл. 272:

- 1) *Споразум о уговорној казни дели правну судбину обавезе на чије се обезбеђење он односи.*
- 2) *Споразум губи правно дејство ако је до неиспуњења или задоцњења дошло из узрока за које дужник не одговара.*¹⁶

Ово решење у складу је са начелом да се у случају пропасти ствари за коју није одговорна ниједна странка облигација гаси. Једино што би поверилац могао да захтева је евентуални повраћај контрапрестације од дужника,¹⁷ и накнаду штете од трећег лица које је уништило ствар, ако је неку штету претрпео. Уговорну казну не би могао да захтева. Дужник би тужбом по основу вануговорне одговорности могао да тражи накнаду од трећег лица које је уништило ствар, у висини вредности ствари и других губитака које је претрпео.

3. УНИШТЕЊЕ ПРЕДМЕТА НОКСАЛНЕ ОДГОВОРНОСТИ

D.9.2.37.1 JAVOLEN, из четрнаесте књиге по угледу на Касија: *Ако је четвороножна животиња, на основу које је постојала тужба против господара јер је причинила штету, убијена од стране другог, и тај буде тужен по Аквилејевом закону, процена треба да се односи не на тело четвороножне животиње, већ на основу онога (због чега постоји тужба због штете коју је нанела животиња), и онај који је убио треба да буде осуђен пресудом на основу Аквилејевог закона на онолико, колики је тужиочев интерес да преда убијену животињу уместо процењене вредности спора.*¹⁸

¹⁵ R. Zimmermann, *Ibid.*

¹⁶ Закон о облигационим односима ЗОО, *Службени лист СФРЈ*, бр. 29/78.

¹⁷ ЗОО, чл.138.

¹⁸ D.9.2.37.1 JAVOLENUS libro quarto decimo ex Cassio *Si quadrupes, cuius nomine actio esset cum domino, quod pauperiem fecisset, ab alio occisa est et cum eo lege Aquilia agitur, aestimatio non ad corpus quadrupedis, sed ad causam eius (in quo de pauperie actio est) referri debet et tanti damnandus est is qui occidit iudicio legis Aquiliae, quanti actoris interest noxae potius deditioe defungi quam litis aestimatione.* Валдитара (*Valditara*) сматра да су речи *quanti actoris interest noxae potius deditioe defungi quam litis aestimatione* интерполисане, G. Valditara, „Dall'aestimatio rei all'id quod interest nell'applicazione della condemnatio aquiliana“, *La responsabilità civile da atto illecito* (ed. L. Vacca), Giappicchelli, Torino 1995, 80. Разлог за овакав Валдитарин став је то што овај фрагмент представља аргумент против његове теорије према

Четвороножна животиња нанела је штету и њен власник ће одговарати по *actio de pauperie*. То значи да ће морати или да исплати штету, или да преда животињу оштећеном.¹⁹ Међутим, треће лице је убило животињу, и власник нема више могућност да је преда, те ће морати да по *actio de pauperie* исплати штету. Очигледно се ради о ситуацији када је вредност животиње мања од вредности штете коју је животиња причинила.²⁰ У тексту се каже да ће онај који је убио животињу бити осуђен по аквилијанској тужби не на вредност саме животиње, него на онолико колики је интерес тужиоца да је преда (*quanti actoris interest*). Процена ће се, дакле, односити на вредност

којој је јуриспруденција од времена Октавијана Августа почела да допушта процену штете по аквилијанској тужби на *id quod interest*, да би тек у епохи Севера ово постао општеважећи принцип, уз паралелно ширење аквилијанске заштите и на невластнике, G. Valditara, *Superamento dell'aestimatio rei nella valutazione del danno aquiliano ed estensione della tutela ai non domini*, Milano 1992. Каната (*Cannata*) је критиковао ово мишљење, сматрајући да је процена штете по аквилијанској тужби на *id quod interest* прихваћена већ од стране републиканске јуриспруденције, и да се начело *quanti ea res erit* заправо никада није стриктно примењивало. Ово мишљење изгледа боље засновано на изворима. Између осталог, као један од аргумената против Валдитарине теорије Каната користи и текст D.9.2.37.1 у коме се говори о убиству животиње која је предмет ноксалне одговорности, C. A. Cannata, In tema di „aestimatio rei“ nell'azione aquiliana, *SDHI* 58/1992, 386 421; C. A. Cannata, Il terzo capo della „lex Aquilia“, *Bullettino dell'Istituto di Diritto romano Vittorio Scialoja* 98 99/1995 1996, 143 144. Валдитара је одговорио на Канатину критику тако што је овај и друге текстове које је навео Каната једноставно одбацио као интерполисане, G. Valditara (1995), 78 81, те се може сматрати да је његова теорија углавном заснована на пристрасној интерполационистичкој критици извора. Ово тим пре што за интерполисане сматра само текстове који противрече његовој теорији, док прихвата као аутентичне оне који је подржавају, а од којих су многи били на мети Геркеа и других критичара који су желели да помере настанак принципа *id quod interest* у посткласични период.

¹⁹ Подсетимо, уколико четвороножна животиња, роб или лице *alieni iuris* учи не другоме имовинску штету, за њу је по основу ноксалне одговорности одговоран њихов власник, господар, односно *pater familias*. Рађа се факултативна облигација у којој оштећени може од господара да захтева новчани износ који одговара причињеној штети, али господар може да избегне плаћање штете ако преда животињу или човека који ју је причинио. По правилу, за ову другу могућност господар ће се одредити онда када штета превазилази вредност човека или животиње. Код ових тужби важи принцип *noxa caput sequitur* који, између осталог, значи и да може бити предата само животиња која је учинила штету, а не и нека друга. У случају смрти животиње, го сподар ће по основу *actio de pauperie* морати да претрпи *litis aestimatio* и да исплати по пресуди пуни износ штете. За више информација о *actio de pauperie* вид. нпр.: М. Полојас, *Actio de pauperie and Liability for Damage Caused by Animals in Roman Law*, Belgrade 2003. За однос *actio de pauperie* и *actio damni iniuriae* вид.: Н. Ankum, L'actio de pauperie et l'actio legis Aquiliae dans le droit roman classique, *Studi in onore di Cesare Sanfilippo*, vol. 2, 1982, 11 59.

²⁰ Уколико је вредност убијене животиње већа од вредности штете коју је она причинила, то неће имати последица на процену штете по аквилијанској тужби, будући да би у таквом случају власник пре платио штету него предао животињу, у ком случају би аквилијанском тужбом захтевао вредност животиње.

спора по *actio de pauperie – ad causam eius (in quo de pauperie actio est)*,²¹ тј. гласиће на износ казне коју ће власник животиње морати да плати по *actio de pauperie*, јер није могао да преда животињу.²²

Поставља се питање, зашто се тужба против оног који је убио животињу даје власнику животиње, а не лицу које је животиња оштетила? Наиме, због ноксалног карактера *actio de pauperie* и принципа *noxa caput sequitur* требало би претпоставити да ће се облигација угасити смрћу животиње која је начинила штету, те у ствари њен власник није ни претрпео штету, јер би свеједно морао да је преда.²³

Само ако је поступак по *actio de pauperie* доведен до литискон-тестације, због њеног новационог дејства смрт животиње неће угасити тужбу:

D.9.1.1.13 УЛПИЈАН, из осамнаесте књиге о едикту: *На-равно, ако животиња угине пре установљења спора, тужба ће се угасити.*²⁴

И једино ако је поступак већ доведен до ове фазе, власник животиње ће морати да плати одштету, и моћи ће да се регресира од трећег лица које је убило животињу. Ипак, он може да се осло-

²¹ Дакле, без основа је мишљење неких романиста да се речи *quanti actoris interest* односе на разлику између вредности животиње и штете коју је она причинила. Тако, D. Medicus, *Id quod interest (Studien zum römischen Recht des Schadensersatzes)*, Köln Graz 1962, 240.

²² U. von Lübtow, 126. Треба споменути мишљење Валдитаре који сматра да се овде не процењује ефективни губитак који је претрпео господар. Према његовој рачуници, стварни имовински губитак је само разлика између вредности животиње и износа потраживања по ноксалној тужби, будући да би власник животињу у сва ком случају морао да преда. Нпр. уколико је вредност животиње 1000 а деликта 1500, услед убиства животиње господар је у ствари изгубио само 500, јер би њеном предајом свеједно изгубио 1000, али ће процена у овом случају бити на 1500, колика је била највиша вредност ствари са становишта имовинског интереса господара, а не на 500, колико је реални губитак, G. Valditara (1995), 80. Ипак, изгледа да овакво тумачење није исправно. Реални губитак власника животиње је ипак једнак вредно сти казне коју он плаћа лицу коме је животиња нанела штету. Наиме, у случају уби ства животиње, он неће платити штету уместо да преда животињу, него ће остати и без суме коју мора да плати и без животиње. Дакле, у примеру који наводи Валди тара, у коме је вредност штете коју је нанела животиња 1500 а вредност животиње 1000, услед убиства животиње укупни губитак је 2500, јер је господар лишен и суме коју ће морати да плати и саме животиње. Да треће лице није убило животињу, власник би изгубио само животињу коју би морао да преда. У овом примеру, она вреди 1000, док би његов имовински губитак у случају да је животиња убијена био 2500. Према томе, штета нанета услед убиства животиње била би 1500, а не 500 како тврди Валдитара.

²³ M. Polojac, 60 64. Од извора види посебно: D.9.1.1.12, D.9.4.7pr, D.47.2.41.2 и G.4.77.

²⁴ D.9.1.1.16 ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum *Plane si ante litem contestatam decesserit animal, extincta erit actio.*

боди одговорности по *actio de pauperie* уколико тужиоцу препусти аквилијанску тужбу против лица које је убило животињу, као што показује следећи текст:

D.9.1.1.16 УЛПИЈАН, из осамнаесте књиге о едикту: *Ако је после установљења спора животиња убијена од стране трећег лица, будући да власнику припада тужба по основу Аквилијевог закона, у парници ће се водити рачуна о Аквилијевом закону, јер је власник изгубио могућност ноксалне предаје; дакле, на основу предстојеће парнице понудиће процењену вредност спора, осим ако не буде спреман да препусти тужбу против оног који је убио.*²⁵

Дакако, власник животиње ће у пракси најчешће препустити аквилијанску тужбу лицу којем је животиња нанела штету.²⁶ Врло је могуће да је, по аналогiji, и у случају уништења ствари обећане под уговорном казном постојала слична могућност.

Не каже се шта ће се десити ако животиња буде убијена од стране трећег лица пре литисконтестације. У том случају би се свакако њен власник ослободио ноксалне одговорности, а лице коме је животиња нанела штету претрпело би губитак јер не би добило животињу. Оно не може имати директну тужбу из Аквилијевог закона против оног ко ју је убио, јер није власник животиње (D.9.2.11.6), али се поставља питање, да ли би му се могла дати тужба на основу чињеничног стања (*in factum* – D.9.2.33.1)? У изворима, нажалост, нема одговора на ово питање.

Треба приметити да је, мада се ноксална одговорност данас понекад изједначава са модерним појмом факултативне облигације, ситуација у случају уништења предмета факултативне облигације у савременом праву супротна оној која настаје услед уништења предмета ноксалне одговорности у римском праву. У савременом праву, као што је општепознато, ако извршење основне обавезе постане немогуће без кривице дужника, облигација се гаси. А ако постане немогуће извршење факултативне чинидбе, дужник и даље дугује основну обавезу. Ако се то догодило кривицом трећег лица, у првом случају би се могло поставити питање одштете повериоцу, а у другој дужнику.

С друге стране, предаја животиње по основу ноксалне одговорности у римском праву је *facultas alternativa* (основна чинидба је

²⁵ D.9.1.1.16 ULPIANUS libro octavo decimo ad edictum *Si post litem contestatam ab alio sit animal occisum, quia domino legis Aquiliae actio competit, ratio in iudicio habebitur legis Aquiliae, quia dominus noxae dedendae facultatem amiserit: ergo ex iudicio proposito litis aestimationem offeret, nisi paratus fuerit actionem mandare adversus eum qui occidit.*

²⁶ Ово отвара питање у којој процесној форми се вршио пренос тужбе, које питање сада није од значаја, али би било занимљиво да у будућности буде истражено.

плаћање одштете), али њено убиство због правила *poxa caput sequitur* гаси облигацију, осим ако је ствар доведена до литисконгестације.

4. УНИШТЕЊЕ МАЊЕ ВРЕДНЕ ПРЕСТАЦИЈЕ У АЛТЕРНАТИВНОЈ ОБЛИГАЦИЈИ

D.9.2.55 ПАУЛ, из двадесет друге књиге питања: *Тицију сам обећао Стиха или Памфила, и Стих је вредео десет хиљада, Памфил двадесет; стипулатор је убио Стиха пре него што је наступила доцња; поставља се питање о тужби из Аквилијевог закона. Одговорио сам: будући да је саопштено да је убио мање вредног, у овој расправи се поверилац не разликује од трећег лица. Колика ће, дакле, бити процењена штета, да ли оних десет хиљада, колико је вредео убијени, или колико вреди онај којег сам дужан да предам, то јест колики је мој имовински интерес? И шта би смо рекли да је и Памфил умро пре доцње? Да ли се вредност Стиха смањује, будући да је промисор ослобођен? И довољно је да је више вредео или када је убијен или у току године. Стога, по овом принципу, чак иако је убијен после смрти Памфила, али у току године, треба сматрати да је вредео више.*²⁷

Дужник се стипулацијом обавезао да ће предати роба Стиха или роба Памфила, по свом избору. Уговорена је, дакле, алтернативна облигација. Стих је вредео десет хиљада сестерција, а Памфил двадесет хиљада. Пре него што је наступила доцња,²⁸ поверилац је убио мање вредног роба, Стиха.

Оштећени је поставио питање о примени тужбе из Аквилијевог закона.

У одговору Паул најпре констатује да, будући да је убијен јефтинији роб, нема значаја да ли га је убио поверилац или треће лице. Смисао ове констатације је тај, што би у случају да је убијен вреднији роб и поверилац био оштећен. Тада би имало значаја да

²⁷ D.9.2.55 PAULUS libro vicensimo secundo quaestionum Stichum aut Pamphilum promisi Titio, cum Stichus esset decem milium, Pamphilus viginti: stipulator Stichum ante moram occidit: quaesitum est de actione legis Aquiliae. respondi: cum viliozem occidisse proponitur, in hunc tractatum nihilum differt ab extraneo creditor. quanti igitur fiet aestimatio, utrum decem milium, quanti fuit occisus, an quanti est, quem necesse habeo dare, id est quanti mea interest? et quid dicemus, si et Pamphilus decesserit sine mora? iam pretium Stichi minuetur; quoniam liberatus est promissor? et sufficet fuisse pluris cum occideretur vel intra annum. hac quidem ratione, etiamsi post mortem Pamphili intra annum occidatur; pluris videbitur fuisse.

²⁸ У случају да је ствар која је требала да буде предата уништена након што је наступила доцња, облигација се гаси, али дужник нема право на накнаду штете (D.9.2.54).

ли га је убио поверилац или треће лице, јер би се питање примене аквилијанске тужбе из разлога корисности у корист повериоца, наравно, поставило само ако би треће лице убило роба. Међутим, будући да је у овом случају убијен јефтинији роб, једини који трпи имовински губитак је дужник. Ова констатација указује да је о могућности примене аквилијанске тужбе из разлога корисности у корист повериоца Паул у истој књизи можда расправљао на другом месту.²⁹

Затим се поставља питање, како ће се проценити штета у овом случају, као и у још једном, хипотетичком, у коме је и вреднији роб, Памфил, умро пре доцње? Да ли штету треба проценити на тржишну вредност убијеног роба (десет хиљада), или на онолико колики је имовински интерес да он буде предат (јер, ако уместо њега преда другог роба, дужник ће изгубити двадесет хиљада)?

Из Пауловог одговора се може закључити да вредност убијеног роба треба проценити са аспекта имовинског интереса дужника, те ће штета бити процењена на двадесет хиљада. Дакле, ако је предајом Стиха оштећени могао да задржи Памфила, онда је Стих вредео за господара колико и Памфил, тј. двадесет хиљада.³⁰

Све догде Паулово решење делује сасвим јасно и логично, те готово да није потребно објашњавати га. Међутим, он на крају каже да ће иако је вреднији роб, Памфил, умро пре доцње, па чак иако је његова смрт наступила пре него што је поверилац убио Стиха (?!), али у периоду мањем од годину дана пре убиства, Стих ипак бити процењен на двадесет хиљада, мада се облигација угасила јер више не постоји ниједна од две алтернативне престације.

Зачуђени оваквим решењем, неки аутори су текст одбацили као интерполисан,³¹ на шта указују како разлике у стилу појединих делова текста,³² тако и изостанак имовинског губитка (*damnum*) као једног од услова за примену Аквилијевог закона, будући да дужник

²⁹ С. А. Cannata (1992), 398 399.

³⁰ Тако и N. Natali, *La legge Aquilia (ossia il damnum iniuria datum) Studio sul lib. IX, tit. II del Digesto*, Roma 1896, 175 176. Наиме, тиме што је убио мање вредног роба, учинилац је нанео директну штету господару од десет хиљада, колико износи тржишна вредност тог роба. Осим тога, господар је принуђен да преда вреднијег роба, чиме губи још двадесет хиљада. Дакле, господар је лишен оба роба, укупне вредности тридесет хиљада, а да није било убиства, предао би мање вредног роба, који вреди само десет хиљада. Према томе, услед деликта господару је нанет губи так од двадесет хиљада.

³¹ Gerke, 106. Фон Либтов (*Von Lübtow*) сматра да је фрагмент интерполисан, али да смисао решења није промењен, бар што се тиче решења да се штета процењује на вредност вреднијег роба. U. von Lübtow, 125 126.

³² Валдитара сматра да је интерполисан у делу од *et quid dicemus* па до краја фрагмента, јер је стил тог дела другачији него онај на почетку фрагмента, G. Valditara (1992), 238 245.

није претрпео никакву штету ако поверилац убије роба којег би он свеједно морао да му преда.³³

Ипак, промена стила може се уместо интерполацијама објаснити, како Каната примећује, структуром текста. Најпре је наведен случај из праксе, затим *responsum* правника, и на крају питања *auditores* о могућим последицама таквог решења, на које Паул даје још један одговор.³⁴ Исти аутор критикује и тврдњу да се Аквилијев закон у овом случају није могао применити због непостојања имовинске штете, и сматра да је ова тврдња потекла од тога што се није водило рачуна о пеналним карактеристикама тужбе из Аквилијевог закона.³⁵

Други аутори су покушали да реше проблем путем другачије интерпункције текста од оне већ наведене, која потиче из Момзеновог (*Mommsen*) издања Дигеста: *...et quid dicemus, si et Pamphilus decesserit sine mora? iam pretium Stichii minuetur, quoniam liberatus est promissor? et sufficet fuisse pluris cum occideretur vel intra annum? hac quidem ratione, etiamsi post mortem Pamphili intra annum occidatur, pluris videbitur fuisse.*³⁶ По овој верзији, предзадња реченица је упитна, представља Паулову сумњу у погледу могућности овакве процене, а не његову констатацију. Последњом реченицом је констатована бесмисленост оваквог решења (*hac quidem ratione*), и индиректно негативно одговорено на постављено питање.

Међутим, то би значило да Паул уопште није узимао у обзир интерес оштећеног, односно да је сматрао да процена штете треба да се врши искључиво на основу вредности убијеног роба, чак и када је дужник био због његовог убиства присиљен да преда вреднијег роба. Решење добијено оваквом интерпункцијом било би још мање логично него оно које се покушава елиминисати.

Пошто, дакле, није извесно да је текст интерполисан или да је имао другачије значење, треба објаснити зашто је Паул заузео овакав став?

Како је још у старијој романистици указано, уништењем ствари пре доцње дужнику је ускраћена могућност да је користи до истека рока за предају. Имовински губитак који је дужник претрпео састоји се, дакле, у економским користима које би имао од роба пре него што би био дужан да га преда.³⁷ Штета нанета на овај начин

³³ Тако сматра Валдитара (*Valditara, ibid.*), ослањајући се на ставове Беселера (*Beseler*) који је раније са истог становиште критиковао текст D.9.2.54.

³⁴ C. A. Cannata (1992), 398.

³⁵ C. A. Cannata, *Ibid.*, 399.

³⁶ N. Natali, 177 178.

³⁷ N. Natali, 124.

може да буде знатна, али понекад може да буде и багателна, у зависности од тога колико је времена остало до истека рока за извршење облигације.³⁸

То, међутим, нема значаја, јер тужбени износ се ни не процењује на вредност губитка који је претрпео господар, односно на новчани еквивалент вредности рада роба у периоду до наступања доцње, него на износ највише вредности коју су роб или животиња имали у било којем моменту у току годину дана пре деликта, у складу са првим поглављем Аквилијевог закона. Пошто класични правници процену штете врше полазећи од имовинског интереса господара (*id quod interes*) и не ограничавају се само на тржишну вредност уништене или оштећене ствари (*quanti ea res erit*), процена ће гласити на онолико колико је ствар вредела са аспекта имовинског интереса господара у било којем тренутку у току годину дана пре деликта, чак и ако је у моменту уништења њена вредност била багателна.³⁹ Да-

³⁸ С тим у вези, треба напоменути да неки романисти сумњају да је постојање штете уопште било услов за подношење тужбе по првом поглављу Аквилијевог закона. У сачуваним цитатима реч *damnum* налазимо само у трећем поглављу Закона. Биркс (*Birks*) указује да у случају убиства остарелог или болесног роба који је представљао само терет за господара, или животиње намењене за клање, која је и мртва имала исту вредност у виду меса и коже, за власника није наступао материјални губитак, али класични правници ипак сматрају да постоји *damnum iniuria datum*, што је по свему судећи резултат каснијих интерпретација. Наиме, уколико постоје *occisus* и *iniuria*, постоји услов за примену првог поглавља Закона, а *damnum*, тј. губитак, има значаја само за могућност процене штете, док је у трећем поглављу то један од четири услова за само постојање одговорности: *damnum, iniuria, datum, corpore*, Р. Birks, „Ulpian 18 ad edictum: introducing *damnum iniuria*“, *Collatio iuris romani (études dédiées à Hans Ankum à l'occasion de son 65. anniversaire) I* (ed. R. Feenstra, A.S. Hartkamp), J. C. Gieben, Amsterdam 1995, 21 22. Други аутори, међутим, истичу да је цео Аквилијев закон схватан као закон о *imtu* (*lex Aquilia de damno* D.9.2.1pr), на шта указује и Гајева констатација да се и друго поглавље Закона, у коме се говори о одговорности адстипулатора који без сагласности повериоца опрости дуг дужнику, односило на штету (*qua et ipsa (scil. secunda) parte legis damni nomine actionem introduci manifestum est* G.3.216). Тако, М. F. Cursi, *Iniuria cum damno (antigiuridicità e colpevolezza nella storia del danno aquiliano)*, Milano 2002, 210. Било да је то резултат класичних интерпретација или изворног смисла Аквилијевог закона, извесно је да се у римском класичном праву у случају непостојања имовинске штете може поднети тужба, и поступак чак довести до литисконстатације. Ипак, то не значи да се ишта може наплатити по основу тужбе, јер у другој фази поступка судија неће моћи да процени штету. Дакле, да би дошло до осуде, штета мора постојати. Тако, ако је неко у поступку пред претором лажно признао да је ранио роба, тужилац неће морати да доказује ову чињеницу и судија у другој фази поступка само треба да процени губитак господара услед рана. Међутим, пошто рана нема, до осуде неће доћи јер судија неће моћи да изврши процену (D.9.2.23.11; D.9.2.24).

³⁹ На пример, ако је убијен роб који је повређен тако да се не може више бавити својим послом (D.9.2.23.3), или роб који се добро понашао па променио на вике на горе (D.9.2.23.5) у току годину дана пре убиства, приликом процене штете у

кле, приликом процене штете по *actio damni iniuriae* установљава се, савременим језиком речено, „формална“, а не „материјална“ истина. Римски правници били су свесни да је услед тога могуће да неко добије по аквилијанској тужби износ који превазилази штету коју је претрпео. У том смислу посебно је илустративан овај делимично оштећени текст из Гајевих Институција:

G.3.214 *Што је, међутим, додато у овом закону „колико је у тој години та ствар највише вредела“, из тога следи, ако ћопавог или ћоравог роба убије, који је у тој години био читав, да ... бива процена; на основу чега се дешава, да неко понекад више стекне, него што му је нанета штета.*⁴⁰

Поново, било би занимљиво упоредити римско решење са савременим. У случају уништења предмета алтернативне облигације од стране повериоца у нашем праву важе следећа правила: у случају да поверилац уништи предмет алтернативне облигације дужникова обавеза престаје, али у случају да њему припада право избора он може тражити накнаду штете и извршити обавезу преосталим предметом, а ако право избора има поверилац он може дати накнаду штете и тражити преостали предмет.⁴¹ Упоређења ради, немачки грађански законик предвиђа изричито само прву могућност. У случају да немогућност извршења једне од две алтернативне престајације изазове странка која нема право избора, облигација се гаси.⁴²

Римско право, пак, предвиђа да облигација мора да се изврши ако то поверилац захтева, али ће дужник имати право на накнаду штете. Наравно, и друга могућност је у римском праву вероватно постојала, мада је у изворима не налазимо: ако је поверилац уништио мање вредну ствар, може у судској нагодби да одустане од захтева за извршењем ако друга страна одустане од захтева за одштетом.

Међутим, оно што прави јако велику разлику у односу на савремено право је то што Римљани, како је већ поменуто, штету у случају уништења мање вредног предмета у алтернативној

аквилијанском спору узима се у обзир она вредност коју је роб имао док је још био здрав, односно док се добро понашао.

⁴⁰ G.3.214 *Quod autem adiectum est in hac lege „quanti in eo anno plurimi ea res fuerit“, illud efficit, si clodum puta aut luscum servum occiderit, qui in eo anno integer fuit, ut ... aestimatio fiat; quo fit, ut quis plus interdum consequatur, quam ei damnum datum est.*

⁴¹ ЗОО, чл. 408, ст. 2.

⁴² *Ist eine Leistungen von Anfang an unmöglich oder wird später unmöglich, so beschränkt sich das Schuldverhältnis auf die übrigen Leistungen. Die Beschränkung tritt nicht ein, wenn die Leistung infolge eines Umstands unmöglich wird, den der nicht wahlberechtigte Teil zu vertreten hat.*, Bürgerliches Gesetzbuch, § 265, *Reichs Gesetzblatt*, nr. 21/1896.

облигацији процењују на виши износ чак и када је вреднији предмет раније пропао.

5. ЗАКЉУЧАК

Чињеница да је уништена ствар представљала предмет престације облигационог односа сама по себи не мора да има утицаја на процену њене вредности у аквилијанском спору. У процењену штету не улазе сви губици које је оштећени претрпео по овом основу, нити сва изгубљена добит коју би могао да оствари из облигације. Тако, не узима се у обзир шпекулативна добит која би се могла остварити захваљујући нереално високој цени ствари.

Међутим, постоји група случајева у којима се приликом процене штете у аквилијанском поступку води рачуна о околности да је уништена ствар била предмет облигације. Ради се о уништењу ствари обећане под уговорном казном, уништењу предмета ноксалне одговорности, и уништењу мање вредне престације у алтернативној облигацији.

Заједничко за све наведене случајеве је да власник трпи штету која превазилази вредност уништене ствари, јер ће уместо предаје уништене незаменљиве ствари морати да изврши финансијски тежу престацију из облигације.

Штета се у случају убиства животиње која је предмет ноксалне одговорности, као и у случају уништења мање вредне престације из алтернативне облигације, уместо на вредност уништене ствари процењује на вредност теже престације коју ће оштећени морати да изврши. У случају уништења ствари обећане под уговорном казном то није изричито речено. Каже се само да ће се приликом процене водити рачуна о имовинском интересу оштећеног. Ипак, може се претпоставити да се и у овој ситуацији процена врши на исти начин.

Због примене правила да се штета процењује на највишу вредност коју је ствар имала са аспекта имовинског интереса власника у току годину, односно тридесет дана пре уништења, штета се процењује на износ вредније престације чак иако је пре деликта њено извршење онемогућено иако ће се уништењем мање вредне престације облигација угасити, уколико је њено извршење још било могуће у року од годину, односно тридесет дана пре деликта.

У случају убиства животиње која је предмет ноксалне одговорности, њен власник може да избегне тужбу због штете коју је нанела животиња уколико пренесе на оштећеног аквилијанску тужбу против лица које је убило животињу. У питању је решење које олак-

шава правни промет, поједностављујући поступак, јер омогућава да се тужилац наплати директно од лица које је убило животињу, уместо да се воде два спора, један по *actio de pauperie*, други по *actio damni iniuriae*. Извесно је да слична могућност постоји и у случају уништења ствари обећане под уговорном казном и уништења мање вредне престације у алтернативној облигацији.

Поредећи римски режим накнаде штете у наведеним случајевима са савременим, можемо закључити да се највеће практичне разлике уочавају у случају уништења ствари обећане под уговорном казном од стране трећег лица, и у случају уништења мање вредног предмета алтернативне облигације од стране повериоца.

Решење по коме се облигација обезбеђена уговорном казном не гаси ако њен предмет уништи треће лице у супротности је са принципом субјективне одговорности који је доминирао познокласичним режимом уговорне казне. Оно на први поглед ставља у тежак положај дужника који мора да исплати уговорну казну и бива принуђен да се регресира од лица које је ствар уништило, чија солвентност може бити неизвесна.

Али, ако узмемо у обзир да је дужнику вероватно била дата могућност да уместо исплате уговорне казне препусти повериоцу тужбу против лица које је уништило ствар, онда римско право ставља у повољнији положај дужника него савремено. Наиме, у савременом праву гашење облигације без извршења престације, чак и кад дужник зато није крив, може понекад да носи за дужника непријатне последице, попут враћања противчинидбе. У римском праву, облигација се одржава на снази, а дужник уместо извршења своје престације, тј. уговорне казне, треба само да препусти повериоцу тужбу против трећег лица.

Положаја повериоца из основног облигационог односа је амбивалентан. С једне стране, добиће већу одштету него што би у савременом праву добио. С друге стране, на њега пада ризик због евентуалне инсолвентности лица које је уништило ствар.

Што се тиче лица које је уништило ствар обећану под уговорном казном, његов положај у римском праву је знатно неповољнији него у савременом. Уместо вредности ствари и накнаде остале штете, оно мора да плати уговорну казну, дакле, по правилу, већи износ. То је последица пеналног карактера аквилујанске тужбе у римском праву.

Римско решење највише се разликује од савременог у ситуацији уништења вредније ствари у алтернативној облигацији од стране повериоца. Решење по коме ће поверилац морати да надокнади штету у вредности вреднијег предмета алтернативне облигације чак иако

је уништио мање вредан предмет у време када је вреднији већ пропао, чиме се облигација угасила, са аспекта размишљања данашњег правника делује необично. За римског правника, она је била логична последица утврђивања формалне истине при процени штете, као и пеналних ефеката Аквилијевог закона, тј. тежње да се поред накнаде штете оствари и други циљ: кажњавање делинквента.

Dr. Samir Aličić

Assistant Professor

University of Novi Pazar Department of Law

University of East Sarajevo Faculty of Law

ASSESSMENT OF DAMAGES BY AQUILIAN LAWSUIT IN CASE OF DESTRUCTION OF THE OBJECT OF OBLIGATION

Summary

Cases in which the circumstance that a destroyed or damaged object was the subject of contractual relationship that influences the assessment of damages by Aquilian lawsuit (*actio legis Aquiliae; actio damni iniuriae*) in classical Roman encompass the following situations: destruction of object promised under contractual penalty, destruction of object of noxal liability and destruction of less valuable prestation in alternative obligation.

The common feature for all the stated cases is that the owner suffers damage that surpasses the value of the destroyed object because instead of the delivery of an irreplaceable object, as he will have to execute a financially more difficult prestation from obligation. The damage is therefore assessed to the value of the more difficult prestation. Due to the implementation of the Aquilia law rule that the damage is assessed according to the highest value that the object had during the year, or thirty days prior to destruction, the damage is assessed to the amount of the more valuable object even if it is ruined too, and if the obligation will thus be terminated.

Key words: *Roman law. – Obligations. – Indemnity law. – Lex Aquilia – Contractual penalty. – Alternative obligations. – Noxal actions.*